

EMLÉKEZÉS

KLANICZAY TIBOR HALÁLÁRÓL (1923–1992)

Alig hihető, hogy egyik percről a másikra mozdulatlanná merevedett az, akit nem láttunk másképp, mint mozogva és mozgatva. Mozogva abban a sok-sok szálú, beláthatatlanul szétágazó szövevényben, amelyet jó részt maga épített ki a Gellérthegytől Vietnámig és Kanadáig. És mozgatva azokat (halálos ágyán is és az utolsó órában is), akik és amik e szálak mentén a vonzaskörébe kerültek. Meghitt baráti társaságok és hatalmas nemzetközi szervezetek alakultak ki körülötte, folyóiratok, könyvsorozatok, kiállítások, konferenciák, kutatócsoportok, tanszékek, intézetek, titkárságok, országos és világméretű vállalkozások, amelyek először a nekirugaszkodáshoz szükséges ösztönzést, szellemi és anyagi energiát kapták meg, aztán, a maguk lábára állva, a figyelmet és a biztonságos háttér megnyugtató tudatát. Azt hiszem, sok időnek kell eltelnie addig, míg legközelebbi munkatársai legalább e hálózat áttekinthetőségéig eljutnak.

Mindez egyetlen cél érdekében jött létre: hogy a hazai tudományosság magától értetődően beilleszkedő és kiszakíthatatlan része legyen a világnak. Két oldalról is. Egyrészt, hogy a magyar intellektuális erő bekapcsolódjék a reneszánsz-kutatás áramlatába, a magyarok otthon legyenek a földgolyó minden pontján. És ma már nemigen akad ebben a diszciplínában olyan fórum, amelynek működése a mi részvételünk nélkül elképzelhető lenne. Másrészt pedig, hogy a magyarság, a magyar lét és a magyar múlt világszerte érdekes és kutatásra méltó kérdéssé váljék, hozzájárulásunk az emberiség kultúrájának létrejöttéhez evidencia legyen. És a hungarológia kivívta ezt az elismerést, vizsgálatára, eredményeinek terjesztésére világméretű szervezet jött létre, problémái egyetemi katedrákon forognak, nemzetközi konferenciákon kerülnek megbeszélésre. Magától értetődik, persze, hogy nem lehet mindezt egyetlen ember érdeméül felírni, az azonban nem tagadható, hogy Klaniczay Tibor ott volt az események folyamatában, mindig és mindenütt ott volt, és nemegyszer az élen volt. Emellett pedig – mintegy fél kézzel – megalkotta saját tudományos életművét, mely önmagában is elegendő volna ahhoz, hogy a példaadók közé sorolják.

Halála sok tekintetben változást fog hozni. Nyilván lesznek kezdeményezések, amelyek vele együtt elmúlnak, és lesznek, amelyek így-úgy módosulnak. A fontos szálak azonban ma már nem sorvadhatnak el. Már csak azért sem, mert idősebb és fiatalabb emberek tömege gyűlt össze körülötte, akik erre alapozták az egzisztenciájukat. Az idősebbek egy része már nincs is közöttünk, és nevük már kitörölhetetlenül fennmarad. A fiatalabbak közül egyik-másik időközben maga is nagy érdemű tudóssá nőtt és alkalmassá arra, hogy legalább egy részterület közepére álljon. És ha másképp is, kétségkívül folytatni fogja, ami megindult, itt-ott nyilván rosszabbul, másutt talán jobban, hiszen a pályán már elindult, és arról menet közben letérni nemigen lehet. Már dolgozik, szervez, tanít, példát ad, és indítja az újabb generációt, hogy a sor az idők végezetéig folytatódjék. Mi mást igazol ez, mint a reneszánsz ember halhatatlanságba vetett hitét? Jó lenne, ha a stílust is át tudnák venni. A tudományszak és a humán műveltség teljessége meg a mindennapok apró trükkjei fölött való áttekintés képességét. Ebből valami különösen meggyőző, hatékony és praktikus nagyvonalúság származott, amely az egészet és a részleteket egyszerre fölmérve a legbonyolultabb problémát is képes volt áttekinthető rendbe szedni, és ezzel magától értetődővé vált a megoldás.

Véletlen egybeesés-e, ki tudja, hogy Klaniczay halálában is követni látszik legkedvesebb hősét, Hunyadi Mátyást? Az ő országa is itt maradt fej nélkül, megvalósult, félig megvalósult, még csak lélekben dédelgetett tervekkel. A páratlan mecénás távoztával a budai reneszánsz udvar fénye kihuny. De tovább világítanak a kisebbek, sokan, Szegeden, Debrecenben, Pécsen és szerteszét, egyetemeken és iskolákban, könyvtárakban és levéltárakban, múzeumokban, Európában és a tengeren is túl, amelyek a kezdetben kapott energiát immár önerőből sokszorozva egyenként bizonyára kisebb, összességükben azonban mégis nagyobb hatásfokkal sugározzák.

KULCSÁR PÉTER

KISS JÓZSEF SÍRJÁNÁL (1923–1992)

Mondják, a halálra készülő ember lelki szeme előtt – mintegy számvetésként – leperreg élete filmje. De nekünk, hátramaradottaknak is megvan a magunk személyes, bármikor felidézhető emlékezetfilmje, és sokunk belső képsoraiban jelenik meg sokszor Kiss József összetéveszthetetlen alakja.

A tudománytörténet rögzíteni fogja, hogy élt 69 évet, 1923 és 1992 között; hogy a Petőfi-kutatás első vonalába tartozott; hogy a magyar textológia legjobb művelői között illik számontartanunk őt kritikai kiadás-köteteiért; hogy Petőfi-adattárának három tomusa megkerülhetetlen forrásgyűjtemény. Az emberről azonban mégis többet árult el számomra, ahogyan a reformkori kisembernek, Tóth Gáspárnak az útját, tevékenységét rekonstruálta a mozaikrakók türelmes aprómunkájával. Megtalálva és felmutatva a magyar polgár típusát abban a pesti szabómesterben, aki életében csak egyszer lépett be a történelembe, amikor 1844-ben hatvan pengőforintjával hozzájárult az első Petőfi-kötet, a *Versék* megjelenéséhez. Az ő személyiségéhez igazán a tóthgáspárok álltak közel, miközben rendületlenül csodálta és munkájával szolgálta a magyar költő-zsenit, a biedermeier korszak fenegyerekét, Petőfi Sándort.

Kiss József sohasem állt sorba ott, ahol a rangokat, címekeket, kitüntetésekkel osztozották – ő a kéziratárak és könyvtárak, levéltárak és múzeumok kutatószobáiban volt igazán otthon, olyan barátok és kollégák körében, akiknek egy-egy meglelt filológiai adat többet jelentett a nyilvános szereplések tapsainál. De éppen mert csak ügyekért volt hajlandó harcba is szállni, a kapott támadások jobban fájtak a személyes sebeknél. Ezt látni rajta sohasem lehetett, csöndes és rezignált humor mögé rejtette a fájdalmat, a keserűséget. Amikor a barguzini láz átlépte a jóízű és az emberi kegyelet határait, ő sajátos módon ünnepelte meg Petőfi szilveszteri születésnapját: hamoreszket írt egy olyan szibériai hétköznapról, amelynek Alekszandr Sztjepanovics Petrovics volt (orosz feleségével) a szereplője. Ez a kis írás jobban leleplezte az alkalmi ügybuzgók és haszonlesők szorgoskodásának álságait, mint sok interjú, nyílt levél, vitacikk.

Am, ha valaki azt hinné, hogy ez a szegény, halkszavú ember félnék lett volna elveiben is, nagyot tévedne. Fiatalként, emlékszem, mélyen megragadott, milyen szívósan tudta védelmezni a tudomány már elért eredményeit: életrajzi tényeket, verstani érveket, alkotáslélektani mozzanatokot sorakoztatva fel (bárki megtalálhatja őket a Petőfi kritikai kiadás megjelent kötetében) azok ellenében, akik a versben tételes politikai-ideológiai programot véltek feltalálni, és a műalkotást e program vélt teljessége vagy hiányossága alapján értékelték. Segíthette őt ebben sok

minden: a pápai kollégium és az Eötvös Collegium szellemi öröksége, nyelvtudása, világirodalmi horizontja.

Ősz fejjel is megmaradt, a fiatalabb pályatársaknak is, szeretettel említett „Jóská”-nak, sohasem szólították őt komolyan-fontoskodva teljes nevén. Kis zöld hátizsákja pedig emlékeinkben a filológia bőségszarujának képzetét kelti, kifogyhatatlan ötletcéduláival, benne rejtőző adatainak sokaságával. Igen, a való létből átlépett egy embercsoport mitológiájába. Azokéba, akik irodalomtörténészeknek nevezik magukat, és abban a hitben élnek, hogy a magyar kultúráért, literatúráért tett és teendő szolgálatainak a XX. század végén is van értelme, haszna. Mostantól Kiss József emlékezete is segíthet bennünket e hitben.

KERÉNYI FERENC